

תורה ולא להפסד

א. קדושה וכבוד בפירות שביעית

פירות שביעית הוקשו להקדש כמבואר בתורת כהנים פרשת ב' הו' פרק ג' אות ג': "כי יובל הוא קודש יהיה לכם, מה קודש חופס את דמיון שביעית תופסת את דמיה. אי מה קודש יוצא לחולין ודמיון נתפסים יכול אי שביעית כן, ת"ל היא, הרי היא בקדושתה. נמצית אומר האחרון אחרון נתפס בזביעית ופירו עצמו אסור. כיצד, לקח בפירות שביעית בשר, אלו ואלו מתבעים בשביעית. לקח בכשר דגים יצא בשר ונכנסו דגים, בדגים שמן, יצאו דגים ותפס שמן האחרון אחרון נתפס ופיר עצמו אסור."

ובגמ' סוכה מ' ב' קצת בשינוי, דשם למדו ממה שנאמר: "תהיה" - "בהויתה תהא" - כלומר שנשארת בקדושתה ולא יוצאת לחולין ע"י פדיון כמבואר ברש"י שם.

מבואר מדברי הרש"א דפירות שביעית הוקשו להקדש ולא שהם חמורים מהם, שהקדש שנפדה יוצא לחולין והקדושה נתחסו בדכס, משא"כ לענין שביעית שהנ"ל נתפסים בקדושה ואין הפירות יוצאים לחולין ועומדים בקדושתן.

ולכאורה צ"ע דאם פירות שביעית הוקשו להקדש, אי"כ אסור לאכול פירות שביעית בטומאה, כהקדש. ואסור לטמא פירות שביעית, הקדש. וכן אסור להוציא פירות שביעית לחולין משום שמתמא בטומאת ארץ העמים, וכשם שהקדש אסור לאכול חוץ לירושלים אי"כ גם שביעית כן.

ובאמת שהדין אינו כן, דבמשנה שביעית פ"ו משנה ה' נסק דאין מוציאין פירות שביעית מהארץ לחוץ לארץ. וכ"פ הרמב"ם פ"ה הלכה י"ג. ופירשו הר"ע ב' הר"ש שטעם האיסור משום דצריכים כיעור בארץ, שנאמר: "בארצך ואפילו רבתי דס"ל בפסחים נ"ב ב' דאם הוציאן לחוץ לארץ מתבערין במקומו שהם, מ"מ לתחילה מודה דצריך כיעור בארץ.

הרי דלא כתבו הטעם דאסור להוציא פירות מהארץ לח"ל משום דאסור לטמא פירות, אלא מטעם הביעור.

והנה בתוספתא שביעית פרק ו' הלכה ו' וברמב"ם פ"ה הלכה ז' נפסק שאין סכין שמן של שביעית בידים טמאות. ומה תוין דאסור לטמא פירות שביעית אבל לא מצינו שאם טימא פירות שביעית בידים טמאות, ועוד, ובזמן הזה שהכל בחזקת טמאים, לא שייך איסור לסוך בידים טמאות, ולא מצינו שנמנעים בזה"ל מלאכול פירות או לסוך בשמן שביעית בשל כן.

ובאמת שגדר קדושת פירות אינם כגדר של הקדש. דא"כ היה אסור כוה"ן לאכול פירות, אלא דההיקש בין שביעית להקדש הוא רק לענין האיסורים שאסור בסחורה ובהפסד, ולענין שדמיו נתפסים בקדושת שביעית, אבל לענין עצם הקדושה אין קדושת שביעית כקדושת הקדש.

ומש"ה אין איסור לטמא ואין איסור להוציא מהארץ לח"ל מטעם טומאת ארץ העמים. וכל האיסור רק מטעם הביעור, ומש"ה אין איסור בזה"ל באכילת פירות שביעית.

אלא שא"כ עדיין לא נתברר מדוע: "שמן של שביעית אין סכין אותו בידים טמאות" כדברי התוספתא.

ובערוך שולחן כ"ד ט"ז רצה ללמוד מדברי תוספתא זו דאסור לטמא לתחילה פירות שביעית משום שקצת קדושה יש בהם, וגדר זה צ"ע מהו קצת קדושה, או דקדוש או דאינו קדוש.

ומצינו באחרונים גדר אחר בקדושת שביעית בפירות, ועפ"י יובן האיסור לסוך שמן של שביעית בידים טמאות. במקדש דוד שביעית סימן נ"ט ס"ק ה' ד"ה כתב זמרי"ט, הוכיח מדברי ירושלמי ומדברי הגר"א דקדושת פירות שביעית הוא כגדר של כבוד. שאין לבזות פירות שביעית. ואין זה דין קדושה כהנ"ל אלא שמירה נ"ל כבודם.

והוכיח מדברי ירושלמי פ"ח הלכה ב': "אין סכין שמן של שביעית במרחץ אבל סך הוא מכתוף ונכנס". ופירש במקדש דוד הטעם משום בזיון קדשים. וכ"כ במאירי שבת י' א' דזה הטעם דאסור להכניסו במרחץ משום שבני אדם עומדים שמה ערומים והוי מקום מכוער ומש"ה אסור להכניסו שמן שביעית לשם משום בזיון קודש.

ועוד הוכיח במקדש דוד גדר זה, מדברי הגר"א בשנות אליהו ע"מ שאמרו במשנה: "אין מוכרין פירות שביעית לא במידה ולא כמשקל" (שביעית פ"ח משנה ג'). וכתב הגר"א שהטעם הוא משום בזיון קדשים.

ועפ"י פירש במקדש דוד את דברי התוספתא והרמב"ם דאין סכין שמן של שביעית בידים טמאות, ואף דאינו נאסר משום טומאה וליכא הטסד, ולענין דהוקש לקדשים אלא שלא מטעם קדשים אלא מטעם כבוד.

ומטעם זה פסק החיי אדם בספרו שערי צדק על הל"ב - ארץ ישראל י"ז י"ז, דפירות שביעית צריכים נטילת ידים. ולמד מדברי התוספתא שאין סכין שמן של שביעית בידים טמאות, וכתב: "ואין לומר דאסור כשהוא טמא, דא"כ בזה"ל אסור לאכול פירות". וצ"ל דכוונתו דהוא ענין של קדושה דרך נקיטת ומש"ה יש ליטול ידים לפירות שביעית.

לקול פירות שביעית

א. אין מצוה לאכול פירות שביעית, למרות שהולכים ונרקבים, שהרי הקלקל נעשה מאילנו.

ב. אסור לקלקל פירות שביעית אפילו כל שהוא שנאמר לאכלה ולא להפסד.

1. הוכיח במצוות עשה שהוסף על הרמב"ם מצוה ג' מה את הנאמר: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" כמצוות עשה. והבינו בדבריו המגילה אסורה, וזהו הרקיע המבא מגילה אסורה שם, והמרי"ט אלגו ה"ל חלה ס"ק כ', שיש מצוות עשה לאכול פירות שביעית. אמנם כתב תורת הארץ פ"ח ס"ק כו, שזו מצוה קיומית ולא מצוה חיובית (וכ"כ החו"א שביעית יד ס"ק י' לגבי אכילת מעשר שני, שלדעת הרמב"ן שמה מצוה אכילת מעשר שני כמצוה עשה. היא מצוה קיומית ולא חיובית, ולא נהי בעשה אם לא. אכן רק שהחזיקו מצוה, אלא שיש באי האכילה בזיון קדשים. אך הרמב"ם לא מנאה כבוד מצוה, משום שאין מצוה באכילת פירות שביעית, אלא איסור או לאו אלא מכלל עשה, בסחורה והפסד. וכן נראה דעתו של רש"י (ויקרא כה, ו) שכתב: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", אע"פ שאסרתם עליו לא באכילה ולא בהנאה אסרתם אלא שלא לנהוג בהם כבעל הבית. גם ברעת הרמב"ם ב"ר החו"א ס"ו יד ס"ק י', שאין כוונתו שיש מצוה באכילת פירות שביעית, אלא שהלאו הבא מכלל עשה "לאכלה" ולא לסחורה ולא להפסד, נמנה בתוך מצוות עשה. ומשמע בחו"א שם שאע"פ שכתורמה ומעשר שני מקיים מצוה כשאוכלים (שהרי מברכים על אכילת תרומה כמבואר ברמב"ם ה"ל תרומת פט"ו הכ"ב. וראה גם ספרי המצוות מצות עשה פט), בשביעית לא מקיימים כל מצוה (וכן לא מצינו מברכים על אכילת פירות שביעית).

צדק כב / כיצד לאכול פירות שביעית ולהבין מהם מאכלים

ג. מותר לסחוט לימונים ופחוסים ואשכוליות כאשר מתערב במיץ מבשר הירי, אך אסור לסחוט לתוך מסננת דקה שכל בשר הפרי נפרד מהמיץ. ויש להקפיד לסחוט היטב שכל בשר הפרי יסחט, כיון שהבשר הנשאר לא משמש לאכילה ונמצא מפסיד פרי. (בבשר הפרי הנשאר יש לנהוג כבשיורי אוכל).

הג"ח נדושת שביעית כמו שכתב הכסף משנה שכל הטל לפרי יש קדושת שביעית, אך ראה כזה פה כג הערה 8.

21. כספר השמיטה פרק ז' הערה 3 מסתפק האם מותר לסחוט לימונים ותפוזים. הצדדים לספקיו הם, האם מותר לסחוט כיון שדרוכו כך או שיותר רק יין ושמן ולא מינים אחרים מפני שבשאר מינים נחשב המשקה זיעה בעלמא ואסור. אך החו"א כס"כ ה"ל ס"ק כ' דן להחיר, ואף על פי שמשום שם ולמעשה צ"ע, ידוע שלמעשה תהיה. וכפי שיבואר הלאה הוא מתייחסות זאת כאשר שר הפרי מתרכס והוא יורד למיץ. וכן במנחת שלמה ס"ו מו מתייחסות תפוזים. אך מעיר שיחא, יענין שיש לק מופרי לא נסחט והוא נמצא לאכילה יהיה כזה הפסד פרי.

2. יתכן שגם הר"ש, שכתב לבאר את ההבדל בין מיצי עירות למי שלקות, שבמיצי פירות לא נמצא ט"ב מהפרי עצמו, ואילו כמי שלקות נכנס כמי טעם מהפרי על ידי הבישול, מכל מקום הוא מודה שכדור שדרוכו ככך, גם מיצי הפירות הרי הם כפרי עצמו (אמנם הוא מביא מהמשנה ברורה שפירש שהר"ש חולק על הרשב"א בדברים שדרוכו ככך).

ה. אפשר לצרף את שיטת הראב"ד המבואר ברשב"א שם הסובר שמה שיוצא על ידי חסיטה הרי הוא כפרי עצמו ורק מין הוב מעצמו אינו כפרי.

ו. הפיכת תפוזים מאוכל למשקה אינו נחשב למשנה במייתן כיון שגם אכילת התפוזים נעשית בצורה של שתיה.

במנחת שלמה שם כתב שמותר לסחוט תפוזים משום שדרוכו ככך, ואף על פי שמה שנסחט נחשב זיעה, אין איסור להפוך פירות שביעית לזיעה. ואפילו אם נאמר שהמותר אין קדושת שביעית על המיץ הנסחט, מותר לסחוט משום שאין איסור להפקיע קדושה מפירות שביעית, וכן בתרומה שנאמר בה משמרת תרומותי, ויש מי שחזר לומר על התפוזים...